

УДК 94 (477.83.86)
ББК 63.3 (4 Укр) 52

Лілія Шологон

**ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РУХУ УКРАЇНЦІВ
ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ**

У статті аналізуються праці сучасних українських дослідників, присвячені джерелам з історії національно-культурного руху українців Галичини протягом 1848–1914 рр. Переважну більшість з них становлять опубліковані збірки документів, публіцистичних творів, спогадів, листів тощо. Заслужують уваги також джерелознавчі праці, присвячені аналізу змісту матеріалів окремих архівних фондів, періодичних видань різного спрямування, що видавалися в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: Галичина, національно-культурний рух, джерела.

Упродовж другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. було накопичено величезний пласт документів з історії національно-культурного руху українців Галичини 1848–1914 рр.: матеріалів органів державної влади, законодавчих документів, статистики, публіцистичних і наукових праць, джерел особового походження тощо. Без них неможливо досліджувати історію Галичини загалом і національно-культурний рух українців краю зокрема. Саме тому джерелознавчі розвідки, присвячені подіям 1848–1914 рр., заслуговують уваги дослідників.

Обрана тема не залишилася поза увагою дослідників. Наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ ст. вона зацікавила Івана Франка [12], Михайла Павлика [13], Кирила Студинського [37], Михайла Возняка [5], Степана Чарнецького [41] та інших. Серед радянських дослідників причетними до публікації й аналізу джерел з історії національно-культурного руху протягом зазначеного часового проміжку стали Ярослав Дашкевич [11], Михайло Головащенко [32], Федір Погребенник [33]. Вагомим був внесок української зарубіжної історіографії в дослідження цієї проблематики, зокрема, Аркадія Животка [14], Юрія Луцького [30], Петра Одарченка [26]. Однак чи не найбільше ґрунтовних джерелознавчих праць із цієї теми опублікували сучасні українські дослідники. Огляд праць буде зроблено в цій розвідці.

Метою статті є аналіз наукових робіт нинішніх українських учених, присвячених джерелам з історії національно-культурного руху українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Вважаємо, що, порівняно з дослідниками кінця ХІХ – початку ХХ ст., міжвоєнного періоду, радянського часу, вони запровадили новий підхід до вивчення та введення до наукового обігу джерел, що мають важливе значення для національно-культурного руху українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Зокрема, опублікували ряд джерелознавчих розвідок, присвячених діяльності українських громадських об'єднань (товариств) і політичних партій. Серед них варто особливу увагу звернути на працю “Головна руська рада (1848–1851): протоколи засідань і книга кореспонденції” [8], що побачила світ 2002 р. за редакцією Олега Турія. На її сторінках здійснено публікацію та джерелознавчий аналіз документів, що зберігаються у фонді 180 ЦДАЛ України та мають неабияке значення для дослідження національного відродження в Галичині впродовж зазначеного часового проміжку. Це видання містить не тільки традиційні вступну частину й археографічну передмову, але й список скорочень, що зустрічаються в опублікованих матеріалах, словник рідковживаних та іншомовних слів, іменний і географічний покажчики. У посторінкових примітках інформація про додаткові написи на зворотах та полях, виправлення в тексті, слова, написані над рядком; зазначено, які місця в оригіналах документів підкреслені червоним олівцем, написані німецькою, ла-

тинською чи іншими мовами. Таким чином, редактор та упорядники видання зробили чимало для того, щоб читачі отримали якнайкраще уявлення щодо способу фіксації інформації про діяльність Головної руської ради. Поряд із цим вони зазначали: “Серед протоколів, як уже згадувалося, є також кілька списків учасників, розшифрування яких, з огляду на складну палеографію, викликало особливі труднощі та забрало багато часу. Всі версії написання імен та прізвищ, а також біографічні дані про самотніх осіб, якщо їх вдається віднайти, вміщено в іменному покажчику” [8, с.31].

У ґрунтовній науковій розвідці завідувача науково-дослідного відділу історичних колекцій Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України Галини Сварник “Архів товариства “Просвіта”: історія формування, сучасний стан” [31], що була опублікована в збірнику наукових праць бібліотеки, проаналізовано процес заснування, збирання, долю і сучасний стан рукописних та документальних матеріалів громадської організації, що сформувалися впродовж 1868–1944 рр.

Цінними для нашого дослідження стали опубліковані статут і протоколи засідань Товариства прихильників української літератури, науки і штуки у Львові, що зберігаються в Державному архіві Львівської області [35]. Публікація документів, що розкривають організаційні засади діяльності одного з національно-культурних товариств Галичини, супроводжується докладною археографічною передмовою та детальними примітками голови Наукового товариства імені Шевченка у Львові Олега Купчинського. На сторінках сучасних “Записок НТШ” також побачили світ протоколи “Товариства охорони української старини (пам’яток культури. – *Л.Ш.*) у Львові”, які зберігаються у фондах Національного музею.

Окрім цього, українські дослідники видали ряд збірок документів, хрестоматій-посібників та інших праць джерелознавчого характеру, що містять статuti й програми галицьких політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст. [16]. Тільки комплексне їхнє опрацювання дозволило прослідкувати за процесом створення українських політичних партій Галичини, формуванням їхніх партійних програм і змінами в програмових документах упродовж зазначеного часового проміжку. Також маємо ґрунтовне джерелознавче дослідження науковця Ігоря Михальського “Джерела з історії українських політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст.” [25], зроблене на основі комплексного аналізу матеріалів як партійного, так і непартійного походження та широкого застосування кількісних методів під час роботи з документами.

Не залишилися поза увагою сучасної археографії публіцистичні праці визначних українських громадських і культурних діячів. Чи не найвагоміший внесок у справу їх публікації та наукового опрацювання зробив колектив авторів, що працюють над виходом у світ 50-томного видання творів М.Грушевського [9; 10]. Для нашого дослідження особливе значення мають перші три томи цього видання, де вміщено публіцистичні праці вченого, які він написав наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., а також ґрунтовні наукові розвідки, передмови та коментарі до них. Ретельне їхнє опрацювання дозволяє стверджувати, що неабиякий вклад у справу джерелознавчого аналізу публіцистики М.Грушевського зробив сучасний дослідник Ігор Гирич [7].

Натомість літературознавці Зіновія Франко та Михайло Василенко впорядкували й опублікували “Мозаїку: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 томах”. Останній у післямові до неї зазначив: “За приблизними підрахунками, зібрання творів Франка сягає ста томів” [40, с.428]. Безперечно, на сторінках цього видання з’явилася невеличка частина з невідомого публіцистичного доробку Великого Каменяра, але й вона становить неабияку цінність для дослідження національно-культурного руху українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Зокрема, праці “Українсько-руська література і наука в 1899 році”, “Новини нашої літератури”, “Поет зради”, “Двоязичність і дволичність” тощо. Проте в примітках до них лише вказувалося, з якого джерела вони були передруковані. Окрім цього, маємо ще й ряд наукових розвідок, присвячених

публіцистиці М.Грушевського, І.Франка, О.Барвінського, О.Маковея, опублікованих на сторінках різних наукових видань.

Важливим для вивчення мистецького руху в краї впродовж зазначеного часового проміжку стало повне зібрання публіцистики композитора Станіслава Людкевича, упорядковане й опубліковане його вдовою Зіновією Штундер [24]. Видання творів митця супроводжується ґрунтовною передмовою та детальними примітками, а вміщені тут праці дозволяють простежити за найважливішими подіями з мистецького життя Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. Про це свідчать і назви статей: “Кілька слів про потребу заснування українсько-руської музичної консерваторії у Львові”, “Кілька заміток до реформи у Вищій музичній інституті товариства ім. М.Лисенка у Львові”, “У сорокаліття «Львівського Бояна» (1891–1931)” тощо.

Варто зазначити, що найбільшу увагу в контексті дослідження українського національно-культурного руху Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. сучасні дослідники звертають увагу на діяльність його провідних діячів, зокрема, намагаються запровадити до наукового обігу якомога більше джерел, як правило, особового характеру, що розкривають різні аспекти їхньої багатогранної праці. Маємо ряд ґрунтовних наукових публікацій, які допомагають дослідникові зорієнтуватися у величезному масиві неопублікованих документів українських учених і письменників, що зберігаються в архівних установах нашої держави. Це – статті Г.Сварник “Архів Івана Франка в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України”, Марії Трегуб “Матеріали до бібліографії Я.Головацького у фондах відділу рукописів ЛНБ АН України”, “Василь Стефаник у документах ЛНБ ім. В.Стефаніка НАН України”, Олександра Дзьобана “Архів М.І.Бачинського (Огляд документальних матеріалів)”, праця І.Гирича “Епістолярна спадщина М.Грушевського: покажчик по фонду № 1235 у ЦДА України у м. Києві” тощо.

На цей час сучасними українськими дослідниками опубліковано чимало джерел особового характеру, що належать відомим громадським і культурним діячам другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Чимало серед них спогадів. На наш погляд, на особливу увагу заслуговують “Спомини з мого життя” [2] впливового галицького політика, активного учасника багатьох українських національно-культурних товариств, педагога, члена Крайової шкільної ради Олександра Барвінського, де зафіксовані події впродовж 1854–1888 рр. Окрім цього, до мемуарів увійшли, як додатки, його спогади про М.Лисенка та чимало епістолярних джерел, що зберігалися в архіві громадсько-політичного діяча. Варто відмітити, що в “Споминах з мого життя” подаються всі поправки, зроблені рукою О.Барвінського та його сина Богдана, що з’явилися в тексті після першого їхнього видання в 1912 р. [4, с. 14]. З археографічного вступу, який підготували упорядники мемуарів Альбіна Шацька й Олесь Федорук, стає зрозумілим, що в сучасному виданні спогадів вони намагалися зробити їх, з одного боку, якомога зрозумілішими для читача, а з іншого, – зберегти особливості галицької лексики другої половини ХІХ ст.

Цікавими, неординарними та підготовленими до друку на високому науковому рівні були “Спогади про Івана Франка” [34] його сучасників, що побачили світ у 1997 р. з нагоди 140-річчя дня народження Великого Каменяря. Упорядником, автором вступної статті та приміток цього видання став відомий львівський літературознавець Михайло Гнатюк. Учений не лише зібрав та опублікував найзмістовніші спогади про І.Франка його друзів, співробітників, родичів, але й розташував їх у хронологічному порядку – від дитячих років аж до смерті, що дозволяє дослідникам простежити за творчим і життєвим шляхом Івана Яковича та важливими подіями національно-культурного руху Галичини, до яких він мав безпосереднє відношення. Окрім цього, М.Гнатюк звернувся до джерел, як правило, міжвоєнного періоду, де вперше були надруковані згадки про І.Франка, і виправив численні недоліки радянських дослідників, які свого часу вже публікували збірники спогадів про нього.

Неабиякий внесок, як уже зазначалося, у справу публікації та дослідження джерел, що відклалися в процесі діяльності М.Грушевського, зробив сучасний дослідник

І.Гирич [43]. Підготовлені ним до друку уривки із щоденника вченого за 1904–1910 рр., що побачив світ на сторінках журналу “Київська старовина”, мали змістовну передмову й примітки, де була інформація про власні імена та незрозумілі місця в тексті. Завдяки цьому, суть коротких щоденних записів видатного українського історика стала зрозуміла як для науковців, так і пересічних читачів. Згодом побачили світ й інші публікації І.Гирича, що розтлумачували зміст цього джерела. Варто відмітити, що опубліковані й інші щоденники М.Грушевського за 1883–1893 рр., 1886–1894 рр. тощо, проте вони не охоплюють львівського періоду життя вченого й не мають важливого значення для нашого дослідження. Поза увагою сучасних науковців не залишилися й автобіографії видатного історика. Вони не тільки надруковані та прокоментовані в новітніх наукових виданнях, зокрема, науково-популярному збірнику джерел “Великий українець: матеріали з життя та діяльності М.С.Грушевського” [3], але й стали об’єктом застосування нетрадиційного підходу до тлумачення джерел особового характеру та дискусій дослідників із цього приводу. Про це свідчить знову ж таки праця І.Гирича “Лікарю, вилікуйся сам! [полемічна стаття з приводу книжки В.Ващенко “Неврастенія: непрочитані історії (Деконструкція одного напису – сенс прочитання автобіографії М.Грушевського)” [6].

Грунтовною та цікавою передмовою Олега Антоновича супроводжувалася публікація уривка із щоденника цитриста та композитора Євгена Купчинського за 1888–1889 рр., що зберігається в родинному архіві Купчинських. Щодо приміток до цього видання, то автор археографічної публікації підкреслив: “У Щоденнику коментуються різні події і прізвища різних осіб. При складанні приміток натрапляємо, однак, на значні труднощі щодо їх ідентифікації. Багато згаданих осіб у пам’ятці були ще у 80-х рр. студентами гімназій чи вищих навчальних закладів, згодом, здобувши вищу освіту у Львові або переїхавши для завершення її до Відня, Кракова, роз’їхалися по світу. Про багатьох із них ближчих відомостей ми нині не знаходимо. Подібно виглядає справа з назвами різних об’єктів, назвами вулиць у Львові. У зв’язку з цим примітки подано не до всіх потрібних місць тексту” [39, с.274].

Сучасними українськими дослідниками опубліковано ряд збірок джерел особового характеру, куди увійшли переважно автобіографії й спогади відомих громадських та культурних діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст. – Гната Хоткевича, Василя Стефаника, Клементини Попович та інших, внесок яких у національно-культурний рух Галичини того періоду переоцінити важко. Серед них варто виокремити мемуари Богдана Лепкого про В.Стефаника, упорядником, автором вступної статті та коментарів до яких став Ф.Погребенник. Готуючи їх до друку, учений зазначив: “За достовірністю фактів, цінністю фактичного матеріалу, художністю його викладу спогади Б.Лепкого є одними з кращих серед мемуарів про В.Стефаника” [20, с.90].

Серед документів особового характеру чи не найбільше сьогодні опубліковано, прокоментовано та написано джерелознавчих розвідок, присвячених епістолярній спадщині відомих громадських і культурних діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст. На особливу увагу заслуговує серійне видання “Епістолярні джерела грушевськознавства”, публікацію якого розпочали 1997 р. Українське історичне товариство в США та провідні наукові установи України за редакцією відомого українського зарубіжного дослідника Любомира Винара. На його сторінках побачили світ не лише листи М.Грушевського, але й епістолярій, адресований видатному історичному, що було новим для тодішнього вітчизняного джерелознавства. Особливе значення упорядники видання надали розтлумаченню змісту листів. Із цього приводу дослідниця Галина Бурлака відмітила: “Тексти на рідкість інформативні... При першому читанні важко позбутися враження, що ви стали випадковим свідком розмови двох давніх друзів, і те, що вони розуміють з півслова, для вас часто залишається загадковим... Тому після прочитання автографів, яке часто можна було назвати розшифруванням непростого почерку, довелося у багатьох випадках, щоб прокоментувати ці листи, буквально розшифрувати і зміст... Безперечно, така

дослідницька робота ускладнює і дещо уповільнює процес підготовки публікації, однак саме вона фіксує сучасний рівень вивчення теми, дає змогу читачеві краще зорієнтуватися у змісті, а якщо цей читач – дослідник, спонукає до подальших міркувань і пошуків, тобто, до наукового поступу” [23, с.13].

Об’ємне й змістовне листування М.Грушевського з громадськими та культурними діячами, ученими зацікавило багатьох дослідників. Завдяки їхній праці, побачили світ листи видатного історика до Кирила Студинського, Михайла Мочулинського, О.Барвінського, Ватрослава Ягича, взаємне листування Філарета Колесси й Михайла Грушевського та інший епістолярій, що зберігається у вітчизняних архівних установах і рукописних відділах бібліотек і розкриває плідну наукову й громадську діяльність ученого. 2006 р., до 140-річчя від дня народження М.Грушевського, дослідники Всеволод Наумко й Дмитро Семко опублікували в науковому періодичному виданні “Університет” серію статей “Листування Михайла Грушевського з видатними науковцями та народознавцями”, де було зроблено глибокий джерелознавчий аналіз епістолярію Михайла Сергійовича.

Натомість львівські науковці до 150-річчя від дня народження І.Франка того ж року перевидали його листування з М.Драгомановим, яке вперше побачило світ 1928 р. за редакцією К.Студинського. Сильною стороною цього археографічного збірника стала публікація епістолярної спадщини за схемою “лист – відповідь”, що неабияк полегшує працю дослідника, який намагається простежити за співпрацею між двома видатними вченими та їхнім внеском у розвиток українського національно-культурного руху. Проте він мав і суттєвий недолік, про який упорядники в передмові зазначили таке: “Щоб істотно не збільшувати видання, а також через вкрай стислі терміни реалізації цього проекту, редколегія вирішила обійтись без коментарів, враховуючи те, що Франкові листи до М.Драгоманова прокоментовані у 48–50 тт. Зібрання творів у 50 томах...” [22, с.6].

Серед фундаментальних археографічних праць, завдяки яким побачила світ епістолярна спадщина відомих громадських діячів і літераторів, варто виокремити такі: “У півстолітніх змаганнях: вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941 pp.)” [38] (із шести тисяч листів, що зберігаються в архіві вченого, було опубліковано 710, що мають найважливіше значення для дослідження громадського та культурного руху впродовж зазначеного часового проміжку), “Листи до Михайла Коцюбинського” [21] (чотиритомне видання, підготовлене Чернігівським літературно-меморіальним музеєм-заповідником письменника й Інститутом літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України, до якого ввійшли листи Н.Кобринської, М.Грушевського та інших), “Журавлі повертаються...: з епістолярної спадщини Богдана Лепкого” [15], де зібрано понад півтисячі листів, чимало з яких мають важливе значення для реконструкції національно-культурного руху українців Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Складно оминати увагою восьмий і дев’ятий томи праці В.Качкана “Хай святиться ім’я Твоє: історія української літератури і культури в персоналіях (ХVІІІ–ХХІ ст.): антологія одного листа”, де вибрані листи відомих діячів того періоду розташовано за алфавітом прізвищ авторів [17].

Дослідники також зацікавилися епістолярною спадщиною І.Франка. Про це свідчить те, що на сторінках “Записок НТШ”, зокрема, у працях філологічної секції опубліковано та прокоментовано листи до Івана Яковича відомого галицького театрального діяча Степана Чарнецького, маловідомих галицьких літераторів і громадсько-культурних діячів братів Богдана та Павла Кирчівих, поета й літературознавця Остапа Луцького та ін. Передмови авторів статей до надрукованих листів дозволяють легко зрозуміти їхній зміст і простежити за маловідомими аспектами національно-культурного руху українців Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. На сторінках цього ж наукового видання побачили світ і листи М.Павлика до родини Драгоманових, фотокопії яких зберігаються в Інституті франкознавства Львівського національного університету.

Сучасні науковці видали також праці українських літераторів і громадських діячів кінця XIX – початку XX ст., де серед іншого була вміщена частина їхньої епістолярної спадщини. Завдяки таким збіркам, як для дослідників, так й інших читачів з'явилася можливість ознайомитися з листуванням В. Стефаніка [36], К. Попович [28], М. Павлика [27], А. Крушельницького [1] та ін. Найбільш суттєвим недоліком таких праць стало те, що епістолярій громадсько-культурних діячів зазначеного періоду в них публікувався фрагментарно.

Заслужують уваги й наукові розвідки, присвячені листуванню відомих митців, зокрема, листам Климента Квітки до Філарета Колесси, Миколи Лисенка до О. Барвінського, Модеста Менцинського, президії НТШ, Дениса Січинського до Ярослава Вінцовського, Віктора Матюка до діячів української культури та духовних осіб. Переважна більшість з них була опублікована вперше завдяки зусиллям музикознавчої комісії НТШ і супроводжувалася належним науковим коментарем.

Іншу величезну групу джерел, важливих для вивчення національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст., становлять періодичні видання. Їхньому дослідженню присвячений величезний масив наукових розвідок, що побачили світ найперше завдяки працівникам Науково-дослідного центру періодики Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаніка НАН України. Серед них особливе значення для нас мають перші два томи історико-бібліографічної праці Мирослава Романюка та Марії Галушко “Українські часописи Львова 1848–1939 рр.” [29], де можна отримати інформацію про передумови й періодичність виходу у світ україномовних періодичних видань, їхній зміст, причини, що спонукали відмовитися від видання тієї чи іншої газети або журналу, наявність їх у фондах бібліотеки тощо. Ґрунтовні джерелознавчі дослідження найвпливовіших українських періодичних видань – газети “Діло” і “Літературно-наукового вісника” провів Юрій Шаповал [42]. У монографіях ученого, на основі ретельного вивчення змісту вищевказаної періодики, зроблено спробу простежити за найважливішими подіями національного руху українців Галичини впродовж 80-х рр. XIX – початку XX ст. Неабиякий внесок у справу джерелознавчого аналізу провідного наукового видання Галичини “Записок НТШ” та інших періодичних видань товариства зробила дослідниця Зінаїда Зайцева [16].

Цікавою для нас є й преса повітових міст краю, на сторінках якої піднімалося чимало важливих для українців Галичини проблем, у тому числі й національно-культурного характеру. Зорієнтуватися в її тематичній спрямованості нам допомогли статті й історико-бібліографічні праці М. Галушко й Олесі Дроздовської. Чимало змістовної інформації про вихід у світ і зміст періодичних видань українських громадських організацій краю знаходимо в наукових розвідках Василя Благого, Бориса Чернякова, Валентини Передирій, Єлизавети Домбровської та інших дослідників. Однак у переважній більшості історико-бібліографічних та інших досліджень про національно-культурний рух українців Галичини впродовж зазначеного часового проміжку подається непропорційно мало інформації або вона відсутня взагалі.

Таким чином, сучасна історіографія досліджуваної проблеми має безперечні здобутки, проте жодної статті, брошури, монографії, де було б зроблено комплексний аналіз джерел з історії національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст., на цей час не опубліковано. Незважаючи на це, дослідники запровадили до наукового обігу широке коло раніше не опублікованих матеріалів. Насамперед це документи громадських організацій і політичних партій, публіцистика та джерела особового характеру: автобіографії, спогади, щоденники, листи. Чи не найбільше сьогодні опубліковано особових джерел, у першу чергу мемуарів й епістолярної спадщини, які хронологічно охоплюють період кінця XIX – початку XX ст. Варто зазначити, що переважна більшість з них підготовлена до друку згідно із сучасними археографічними вимогами, незважаючи на те, що дослідники під час їхнього опрацювання зу-

стрілися з певними труднощами щодо ідентифікації імен і прізвищ, топонімів, складною палеографією тощо. Також при публікації джерел особового характеру простежується тенденція, що домінують серед них листи, спогади, щоденники, автобіографії тощо українських літераторів, митців, і значно менше надруковано епістолярної спадщини та мемуарів відомих громадських діячів і вчених. Хоча більшість українських літераторів другої половини XIX – початку XX ст. займалися активною громадською працею, зокрема, були засновниками й учасниками різних товариств, окремі з них успішно спробували свої сили на науковій ниві, тому навряд чи правильно робити тут чітку класифікацію. Потрібно звернути увагу на інше: в археографічних виданнях, підготовлених до друку літературознавцями, значно більша увага приділялася письменницькій праці відомих діячів, ніж їхній громадській діяльності.

1. Антін Крушельницький – письменник, публіцист, педагог : матеріали до бібліографії та епістолярної спадщини / уклад. О. В. Канчалаба ; авт. передм. М. І. Гнатюк. – Львів, 2002. – 296 с.
2. Барвінський О. Спомини з мого життя. Ч. 1–2 / упоряд. А. Шацька, О. Федорук. – Нью-Йорк ; К. : Смолоскип, 2004. – 526 с.
3. Великий українець : матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського / упоряд. А. Демиденко. – К. : Веселка, 1992. – 551 с.; Михайло Грушевський : до 125-річчя від дня народження. Автобіографія // Архіви України. – 1991. – № 2. – С. 15–30.
4. Винар Л. Вступне слово / Л. Винар, І. Гирич // Барвінський О. Спомини з мого життя. Ч. 1–2 / упоряд. А. Шацька, О. Федорук. – Нью-Йорк ; К. : Смолоскип, 2004. – 526 с.
5. Возняк М. Матеріяли до життєпису Франка (З додатком двох недрукованих його автобіографій) / М. Возняк. – К., 1927. – С. 166–186.
6. Гирич І. Лікарю, вилікуйся сам! [полемічна стаття з приводу книжки В. Ващенко “Неврастенія: непрочитані історії (Деконструкція одного напису – сенс прочитання автомонографії М. Грушевського)”] / І. Гирич // Україна модерна. – С. 273–286.
7. Гирич І. Політична публіцистика Михайла Грушевського / І. Гирич // Грушевський М. С. Твори : у 50 т. Т. 1. – Львів : Світ, 2002. – С. 47–62.
8. Головна руська рада (1848–1851) : протоколи засідань і книга кореспонденції / за ред. О. Турія ; упоряд. У. Кришталевиц, І. Сварник. – Львів : Ін-т іст. церкви Укр. католиц. ун-ту, 2002. – 270 с.
9. Грушевський М. С. Твори : у 50 т. / М. С. Грушевський ; [редкол.: П. Сохань та ін. ; голов. ред. П. Сохань]. – Львів : Світ, 2002. – Т. 1 : Серія “Суспільно-політичні твори” (1894–1907). – 529 с.
10. Грушевський М. С. Твори : у 50 т. / М. С. Грушевський ; [редкол.: П. Сохань та ін. ; голов. ред. П. Сохань]. – Львів : Світ, 2005. – Т. 2 : Серія “Суспільно-політичні твори” (1907–1914). – 704 с.
11. Дашкевич Я. Архів Івана Франка / Я. Дашкевич // Журнал Бібліотеки АН УРСР. – 1948. – № 2. – С. 80–90.
12. Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. 1881–1886 / М. Драгоманов ; [видав І. Франко]. – Львів : Накладом українсько-руської вид. спілки, 1906. – 260 с.
13. Драгоманов М. П. Переписка / М. П. Драгоманов ; [зібрав і зладив М. Павлик]. – Львів : Накладом українсько-руської вид. спілки, 1901. – Т. 1. – 184 с.
14. Животко А. Історія української преси / А. Животко. – Мюнхен : Укр. техн.-госп. ін-т, 1989–1990. – 334 с.
15. Журавлі повертаються... : з епістолярної спадщини Богдана Лепкого / упоряд., авт. передм., прим. і комент. В. А. Качкан. – Львів, 2001. – 920 с.
16. Зайцева З. “Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка”: започаткування та шлях до академічного стандарту (1892–1914 рр.) / З. Зайцева // Український історичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 110; Зайцева З. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.) / З. Зайцева. – К. : КНЕУ, 2006. – 368 с.
17. Качкан В. А. Хай святиться ім'я Твоє: історія української літератури і культури в персоналіях (XVIII–XXI ст.) : антологія одного листа / В. Качкан. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – Т. 9. – 540 с.
18. Історія українських політичних партій. Кінець XIX – 1917 р. : хрестоматія-посібник. Кінець XIX ст. – 1917 р. Ч. 1. / упоряд. : Б. І. Корольов, І. С. Михальський. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 561 с.
19. Ковалів С. Листи / С. Ковалів // Оповідання. Казки. Листи (З недрукованої спадщини) / С. Ковалів ; [упоряд. М. Івасенко]. – Львів : Кобзар, 2003. – С. 156–184.
20. Лепкий Богдан. Присвяти Василю Стефаникові / упорядкув., вступна стаття та комент. Ф. Погребенника. – Тернопіль : Лілея, 1997. – 100 с.
21. Листи до Михайла Коцюбинського : у 4 т. / упорядкув. та комент. В. Мазного. – Ніжин, 2002. – Т. 1. – 320 с.; Т. 2. – 343 с.; Т. 3. – 480 с.; Т. 4. – 321 с.

22. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова / редкол.: І. Вакарчук, Я. Ісаєвич (співголови) [та ін.]. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 560 с.
23. Листування Михайла Грушевського. Т. III / ред. Л. Винар ; [упоряд. : Г. Бурлака, Н. Лисенко]. – К. ; Нью-Йорк : УІТ, 2006. – 718 с.
24. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т. 1. / С. Людкевич ; [упорядкув., ред., вступна стаття і прим. З. Штундер]. – Львів : Дивосвіт, 1999. – 496 с.; Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т. 2. / С. Людкевич ; [упорядкув., ред., вступна стаття і прим. З. Штундер]. – Львів : Дивосвіт, 2000. – 816 с.
25. Михальський І. С. Джерела з історії українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст. / І. С. Михальський. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 344 с.
26. Одарченко П. Епістолярна спадщина Лесі Українки / П. Одарченко. – Мюнхен, 1971. – С. 392–343.
27. Павлик М. І. Проза. Публіцистика. Листування (З маловідомої спадщини) / М. І. Павлик ; [упоряд. Качкан В. А.]. – Львів : Світ, 1995. – 156 с.
28. Попович К. Листи / К. Попович // Твори / К. Попович ; [упорядув., вступне слово, прим. та бібліогр. П. Г. Баб'яка]. – Львів : Каменяр, 1990. – С. 133–193.
29. Романюк М. Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : історико-бібліографічне дослідження : у 3 т. / Романюк М., Галушко М. – Львів : Світ, 2001. – Т. 1 : 1848–1900 рр. – 774 с.
30. Самі про себе : автобіографії видатних українців XIX століття / за ред. Ю. Луцького. – Нью-Йорк : Укр. Вільна акад. наук у США, 1989. – 327 с.
31. Сварник Г. Архів товариства “Просвіта” : історія формування, сучасний стан / Г. Сварник // Записки Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 1 (17). – С. 571–600.
32. Соломія Крушельницька. Спогади, матеріали, листування / авт.-упоряд. М. Головащенко. – К. : Муз. Україна, 1979. – Т. 1. – 352 с.
33. Співець знедоленого селянства. Відзначення сторіччя з дня народження Василя Стефаника : Зб. докум. і матеріалів / упоряд. Ф. Погребенник. – К. : Дніпро, 1974. – 198 с.
34. Спогади про Івана Франка / упорядкув., вступна стаття і прим. М. Гнатюка. – Львів : Каменяр, 1997. – 635 с.
35. Статут і протоколи засідань товариства прихильників української літератури, науки і штуки у Львові / упоряд., авт. передм. та прим. О. Купчинський // Записки НТШ. Т. ССХХVII. Праці секції мистецтвознавства. – 1994. – С. 393–419.
36. Стефаник В. Моє слово : новели, оповід., автобіограф. та критичні матеріали, витяги з листів / В. Стефаник ; [упоряд., передм. та прим. Л. С. Дем'янівської]. – 2-ге вид., допов. – К. : Веселка, 2000. – 319 с.
37. Студинський К. З кореспонденції Дениса Зубрицького (рр. 1840–1853) / К. Студинський. – Львів : З друкарні Наукового товариства імені Шевченка. – 66 с.
38. У пістолітніх змаганнях : вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941) / упоряд. О. Гайова [та ін.] ; передм. У. Єдлінської. – К. : Наук. думка, 1993. – 766 с.
39. Уривок щоденника цитриста та композитора Євгена Купчинського з 1888–1889 років / вступна стаття і прим. О. Антоновича // Записки НТШ. Праці музикознавчої комісії. – 1996. – С. 227–285.
40. Франко І. Я. Мозаїка : із творів, що не ввійшли до Зібр. тв. у 50 т. / І. Я. Франко ; [упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко]. – Львів : Каменяр, 2001. – 431 с.
41. Чарнецький С. Нарис історії українського театру / С. Чарнецький. – Львів : Накладом фонду “Учителів, брати мої”. – 1934. – 253 с.
42. Шаповал Ю. Г. “Діло” (1880–1939 рр.): поступ української суспільної думки / Ю. Шаповал. – Львів : Львів. обл. кн. друк., 1999. – 384 с.; Шаповал Ю. “Літературно-науковий вісник” (1898–1932 рр.): творення державницької ідеології українства / Ю. Шаповал. – Львів, 2000. – 352 с.
43. Щоденник М. Грушевського (1904–1910 рр.) / упорядкув., передм. та прим. І. Гирича // Київська старовина. – 1995. – № 1. – С. 10–30.

В статтє анализируются труды современных украинских исследователей, посвященные источникам с истории национально-культурного движения украинцев Галиции на протяжении 1848–1914 гг. Преимущественное количество из них являются напечатанные издания документов, публицистические сочинения, воспоминания, письма и другие. Заслуживают внимания также источниковедческие труды, посвященные анализу содержания документов отдельных архивных фондов, периодических изданий разных направлений, что издавались во второй половине XIX – начале XX века.

Ключевые слова: Галиция, национально-культурное движение, источники.

This article analyzes the work of contemporary Ukrainian researchers dedicated source from the history of national and cultural movement of Ukrainians of Galychyna during 1848–1914 years. The absolute majority of them are published collections of documents, publicistic writings, memoirs, letters and so on.

Noteworthy also sources works devoted to the analysis material of archives funds, periodicals different directions, which were published at the second half of the 19th – the beginning of 20th century.

Keywords: *Galychyna, national and cultural movement, source.*

УДК 908:930/1
ББК 63.1(4 Укр)

Олена Дутчак

НАЦІОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ В ГАЛИЧИНІ (1830–1930-х рр.)

У статті виокремлено основні блоки історіографічних проблем туристично-краєзнавчого руху в Галичині 1830–1930-х рр. Проаналізовано широкий спектр різних за жанрами та видами наукових публікацій: довідники, енциклопедії, фундаментальні збірники наукових праць і тематичні часописи, дисертаційні роботи й автореферати, монографії, статейні публікації. Зроблено висновки про україноцентричну позицію більшості сучасних українських науковців.

Ключові слова: *історіографія, туристично-краєзнавчий рух, Галичина.*

У структурі туристично-краєзнавчого руху вирізняються кілька вузлових проблем. Це: 1) народознавчі (“туристські”, “краєзнавчі”, “етнографічні”, “фольклорні”) подорожі (мандрівки) діячів “Руської Трійці”, І.Франка та їхнього оточення й послідовників; 2) функціонування спеціалізованих краєзнавчо-туристичних інституцій; 3) туристично-краєзнавча діяльність молодіжних і студентських організацій. В історичних узагальнюючих працях ця проблематика в кращому разі знаходила фрагментарне висвітлення. Ширше відображена вона в роботах культурологічного спрямування, де трактується як “результат”, “наслідок”, “вияв”, “складник” загального національно-культурного відродження. Специфічні інформацію й оціночні характеристики про неї представляє комплекс історико-біографічних праць. Порівняно з ним вужчий історіографічний “сегмент” становлять спеціальні, переважно статейні публікації, які пропонують цікаві узагальнення й висновки з означеної теми. Разом з тим у сучасній українській історіографії спостерігається відсутність узагальнюючих праць з окресленої проблематики.

Надбання сучасної української історіографії туристично-краєзнавчого руху становить широкий спектр різних за жанрами та видами наукових публікацій: довідники, енциклопедії, фундаментальні збірники наукових праць і тематичні часописи, дисертаційні роботи й автореферати, монографії й статейні публікації. Їхніми авторами виступають представники різних наук гуманітарного спрямування: від аматорів-краєзнавців до висококваліфікованих науковців. Значна частина наукових праць має археографічний та історико-біографічний характер. Найбільш вагомими є наукові надбання І.Андрухівця, О.Вацеби, Б.Гаврилівця, Р.Ковалюка, Я.Луцького, Б.Савчука, Я.Серкіза, В.Скорморовського, Б.Трофим’яка, Р.Шутки та інших.

Мета статті полягає в комплексному історіографічному аналізі наукового доробку сучасних українських учених з проблем розвитку туристично-краєзнавчого руху в Галичині 1830–1930-х рр.

Унікальним явищем української історії виступає “Руська Трійця”. Є не так багато аналогів, коли б одному неформальному об’єднанню інтелектуалів, що видало відносно невеликий за обсягом, але знаковий за науковою й суспільно-політичною значущістю доробок, було присвячено стільки літератури. Лише один покажчик із цієї проблеми за 1934–1990 рр. фіксує понад 1,9 тис. назв [37]. За два останніх десятиріччя її бібліографія збагатилася не однією сотнею праць. Феномен історіографії “Руської Трійці” полягає в тому, що до цієї теми, щоправда, з відмінних ідейних позицій зверталися радянські, діаспорні й, урешті, сучасні дослідники, причому з різних наукових галузей